

Брвин Ялом

МИМОЛЕТНИ СЪЗДАНИЯ

София, 2024

Преводът е направен по изданието:

Irvin D. Yalom

CREATURES OF A DAY

And Other Tales of Psychotherapy

Copyright © 2015 by Irvin D. Yalom, MD

Translation rights arranged by the Sandra Dijkstra Literary Agency

All rights reserved.

© Издателство „Изток-Запад“, 2024

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Ангелин Мичев, превод, 2024

© Татяна Йович, оформление на корицата, 2024

ISBN 978-619-01-1397-3 (мека подвързия)

ISBN 978-619-01-1398-0 (твърда подвързия)

Ървин Ялом

МИМОЛЕТНИ СЪЗДАНИЯ

И ДРУГИ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИ ИСТОРИИ

Превод от английски
Ангелин Мичев

*На Мерилин, моя съпруга от шейсет дъгли,
но все още недостатъчни години*

СЪДЪРЖАНИЕ

Глава 1. Косвен лек	9
Глава 2. Да бъдеш истински	21
Глава 3. Арабеск	35
Глава 4. Благодаря ти, Моли	53
Глава 5. Не ме затваряй	81
Глава 6. Покажи класа пред децата си	99
Глава 7. Трябва да изоставиш надеждата за по-добро минало	123
Глава 8. Хванете си своя смъртоносна болест, по дяволите! Възпоминание за Ели	137
Глава 9. Три плача	159
Глава 10. Мимолетни създания	167
Послеслов	189
Бележка към читателя	193
Благодарности	195

Всички сме мимолетни създания – и помнещият, и помненият. Всичко е ефимерно – това, което помни, и онова, което се помни. Скоро ще забравиш всичко, скоро и тебе ще те забравят всички. Не след дълго ще бъдеш никой и никъде няма да си.

Марк Аврелий, „Към себе си“*

---

* Изд. „Изток-Запад“, 2015, прев. Б. Богданов. Всички цитати от „Към себе си“ по-нататък в книгата са от това издание. [Всички бележки под линия са на преводача.]

ГЛАВА 1

КОСВЕН ЛЕК

Доктор Ялом, бих желал консултация с вас. Прочетох романа ви „Когато Ницше плака“ и се питам дали бихте се срещнали със събрат по перо в творческа криза.

Пол Андрюс

Без съмнение с имейла си Пол Андрюс целеше да възбуди интереса ми. И успя: никога не бих отпратил събрат по перо. Колкото до творческата криза, от подобно злощастие, за мой късмет, никога не съм бил спохождан и горях от желание да му помогна да се справи с нея. Десет дни по-късно Пол дойде за уговорената консултация. По някаква причина бях очаквал да видя жизнен, но измъчен писател на средна възраст. А в кабинета ми пристъпи сбръчкан старик, който ходеше така приведен, сякаш внимателно разглеждаше пода. Докато напредваше със ситни стъпки по коридора, аз се чудех как изобщо бе успял да стигне до кабинета ми на върха на хълма Рашън Хил. Почти чувах как ставите му поскъръцват. Поех от ръката му тежкото, очукано куфарче, хванах го за лакътя и го отведох до предназначения за него стол.

– Благодаря, благодаря, младежо. На колко години сте?

– На осемдесет – отговорих.

– Ех, да можеше отново да съм на осемдесет.

– А вие? На колко години сте?

– На осемдесет и четири. Да, добре ме чухте, на осемдесет и четири. Зная, че сте изненадан. Повечето хора ми дават не повече от четирийсет.

Вгледах се в него и за момент погледите ни се срещнаха. Заплениха ме дяволитите му очи и тъничката усмивка, която играеше по устните му. Няколко мига останахме мълчаливо вгледани един в друг и на мен ми се стори, че и двамата се наслаждаваме на топлината на откоleshно другарство. Сякаш бяхме пасажери на кораб, които, заговаряйки се в студена мъглива вечер на палубата, са установили, че са израснали в един и същи квартал. Начаса си дадохме сметка, че се познаваме: родителите ни бяха изстрадали Голямата депресия, и двамата бяхме свидетели на легендарните сблъсъци между Ди Маджо и Тед Уилямс, помнехме купоните за масло и бензин, края на Втората световна война, излизането на „Гроздовите на гнева“ на Стайнбек и „Стъдс Лонигън“ на Фаръл. Нямаше нужда да отваряме дума за никое от тези събития. Имаше общи спомени, връзка между нас съществуваше, и то достатъчно надеждна. Беше време да се залавяме за работа.

– И така, Пол, ако не възразяваш да се обръщаме един към друг със собствените имена...

Той кимна.

– Разбира се.

– Всичко, което знам за теб, се съдържа в краткия ти имейл. Пишеш, че си събрат по перо, прочел си романа ми „Когато Ницше плака“ и че си в творческа криза.

– Да, и желая една консултация с теб. Това е всичко. Доходите ми са ограничени и не мога да си позволя повече.

– Ще направя каквото мога. Да започнем веднага и да се опитаме да сме възможно най-продуктивни. Разкажи ми всичко, което смяташ, че е необходимо да знам за твоята криза.

– Ако нямаш нищо против, ще ти разкажа накратко за живота си.

– Слушам те.

– Трябва да започна от университетските дни. Следвах философия в Принстънския университет и подготвих дисертация върху несъвместимостта между идеите на Ницше за детерминизма и проповядваната от него себетрансформация. Но не можех да я завърша. Вниманието ми непрестанно отвличаха неща като необикновената кореспонденция на Ницше, особено пис-

мата му до приятели и други писатели като Стриндберг. Постепенно изцяло изгубих интерес към философията му и започнах да го ценя повече като майстор на словото. Ницше стана за мен поетът с най-мощния глас в историята – глас така величествен, че помрачава философските му идеи – и скоро не ми оставаше друго, освен да се прехвърля във Филологическия факултет и да посветя доктората си на литературата, вместо на философията. Годишите минаваха, проучванията ми вървяха добре, но просто бях неспособен да пиша. В крайна сметка стигнах до убеждението, че единствено посредством творчеството един творец може да постигне просветление, и изоставих напълно дисертацията, решавайки да напиша роман за Ницше. Но дори така не съумях да преодолеея творческата криза. Тя се извисяваше пред мен, могоща и непоклатима като гранитна скала. Невъзможно бе да осъществя какъвто и да било напредък. И така до днес.

Бях поразен. Пол беше на осемдесет и четири години. Работата по дисертацията си трябва да беше започнал някъде между двайсет- и трийсетгодишна възраст, тоест *преди шейсет години*. И преди бях чувал за „вечни студенти“, но шейсет години? Нима животът му беше в застои от шест десетилетия? Не, силно се надявах да не е истина. Не бе възможно да е истина.

– Пол, разкажи ми за живота си след университетските дни.

– Няма кой знае колко за разказване. Разбира се, университетското ръководство в крайна сметка реши, че твърде дълго съм протакал дисертацията си и прекрати студентските ми права. Но книгите бяха в кръвта ми и аз никога не ги изоставих. Постъпих като библиотекар в един държавен университет, където работих до пенсия и през всичките тези години се опитвах, без успех, да пиша. Това е всичко. Цялата ми житейска история. Точка.

– Разкажи ми още. За семейството си. За другите важни хора в живота ти.

Следващите думи Пол произнесе бързо, изглежда, го бе обзело нетърпение.

– Нямам братя и сестри. Женен съм два пъти. Два пъти разведен. За щастие, браковете ми бяха краткотрайни. Деца, слава богу, нямам.

Странно, помислих си. Така сговорчив в началото, сега Пол сякаш е решен да ми даде възможно най-малко информация за себе си. Защо?

Проявих настоятелност.

– Планирал си да напишеш роман за Ницше, в имейла споменавах, че си прочел „Когато Ницше плака“. Би ли ми разказал малко повече за това?

– Не разбирам въпроса ти.

– Какви чувства породи в теб романът ми?

– Мисля, че в началото действието му се развива бавничко, но впоследствие набира скорост. Въпреки приповдигнатия език и стилизираните, нереалистични диалози, като цяло е нелошо четиво.

– Не, не мнението ти за романа имах предвид, а реакцията ти към появата му. Ти самият си се опитвал да пишеш роман за Ницше, излизането на моята книга трябва да е предизвикало в теб някакви чувства.

Пол поклати глава, сякаш не желаше да губи време, отговаряйки на този въпрос. Не знаех какво друго да сторя, затова продължих.

– Каж ми как реши да се обърнеш именно към мен. Романът ми ли беше причината?

– Каквато и да е била причината, ето ни тук.

С всяка изминала минута ситуацията става все по-странна, помислих си. Но ако желяех консултацията да му бъде от полза, аз непременно трябваше да науча повече за него. Реших да прибегна до една „стара и изпитана техника“ – въпрос, който неизменно успява да извлече купища информация:

– Необходимо ми е да узная повече за теб, Пол. Убеден съм, че ще е от полза за работата ни днес, ако ми разкажеш как обикновено протича едно денонощие от живота ти. Избери например някой ден от началото на тази седмица и започни от събуждането сутрин.

Почти винаги задавам този въпрос в консултациите, тъй като чрез него си набавям безценна информация за ред страни от живота на пациента – сън, съновидения, хранителни и работ-

ни навици, – но най-вече опознавам междуличностните му отношения.

Очевидно без да споделя изследователския ми ентузиазъм, Пол просто тръсна глава, сякаш за да се освободи от въпроса ми.

– Има нещо по-важно, за което да разговаряме. В продължение на много години водих дълга кореспонденция с ръководителя на докторската ми дисертация, професор Клод Мюлер. Запознат ли си с работата му?

– Познавам биографията му на Ницше. Великолепен труд.

– Добре. Много добре. Изключително радостен съм, че мнението ти е такова – отвърна Пол, пхна ръка в куфарчето си и извади оттам обемиста папка. – Донесъл съм преписката ни и бих желал да я прочетеш.

– Кога? Сега ли?

– Да, това е най-важното, което можем да направим в тази консултация.

Погледнах ръчния си часовник.

– Но разполагаме само с тази сесия. Прочитът на писмата може да ми отнеме час или два, а много по-важно е да...

– Доктор Ялом, довери ми се, знам какво искам. Започни да четеш, моля те.

Бях объркан. Какво да сторя? Той е твърдо решен. Напомних му, че разполагаме с ограничено време и той съвсем ясно осъзнава, че имаме само тази среща. От друга страна, може би Пол наистина знае какво прави. Вероятно е убеден, че тази кореспонденция би ми осигурила цялата информация, от която се нуждая. Да, да, колкото повече мисля за това, толкова по-сигурен съм: там трябва да е ключът.

– Пол, доколкото разбирам, смяташ, че тази кореспонденция съдържа необходимата информация за теб?

– Ако това допускане ти е необходимо, за да я прочетеш, тогава отговорът е „да“.

Наистина необикновена ситуация. Задушевният диалог е моята професия, моята стихия. В този род общуване винаги се чувствам комфортно и все пак в разговора, който водим, всичко е някак наопаки, несвързано. Може би трябва да престана с опити-

те да го насочвам и просто да се оставя на течението. В крайна сметка това е неговият час. Плаща, за да му посветя част от времето си. Чувствах се леко объркан, но склоних и протегнах ръка, за да взема ръкописа, който ми подаваше.

Обемистата папка с три халки, както обясни Пол, съдържаше кореспонденцията с професор Мюлер, продължила четирийсет и пет години и завършила със смъртта на професора през 2002 г. Запрехвърлях бързо страниците, за да добия обща представа. Много старание бе вложено в тази папка. Пол беше съхранил, индексирал и датирал всички разменени с професора писма – както кратките и непринудени, така и дългите и аналитични. Писмата на професор Мюлер завършваха с прилежно напечатана кратка и изискана лична сигнатура, докато писмата на Пол – и ранните карбонови копия, и по-късните фотокопия – завършваха просто с буквата П.

Пол ме подкани с кимване:

– Моля те, започвай.

Прочетох първите няколко писма, тонът им беше най-учтив и дружелюбен. Въпреки че професор Мюлер очевидно бе хранил дълбоко уважение към Пол, той го укоряваше заради неговото увлечение по играта с думите. В първото си писмо той пишеше: „Виждам, че обичате думите, господин Андриус. Харесва Ви да танцувате с тях. Но думите са просто ноти. Идеите изграждат мелодията. Идеите придават на живота ни структура.“

„Признавам се за виновен – отговаряше Пол в следващото си писмо до Мюлер. – Не обичам да поглъщам и метаболизирам думите. Обичам да танцувам с тях. И се надявам винаги да съм виновен в това престъпление.“ Няколко писма по-нататък, въпреки ролите и половината век, който ги разделяше във възрастта, те бяха изоставили формалните обръщения „господин“ и „професор“ и бяха започнали да използват собствените си имена, Пол и Клод.

В друго писмо ми направи впечатление едно твърдение на Пол: „Аз неизменно обърквам своите другари.“ Аха, значи не бях единствен. Пол продължаваше: „Затова винаги ще остана в прегръдките на самотата. Знаем, допускам грешка, приемайки,

че останалите споделят моята страст към възвишените слова. Давам си сметка, че им натрапвам своите страсти. Можеш да си представиш как всичко живо си плюе на петите, види ли ме да приближавам.“ *Това е важно, помислих си. „Прегръдките на самотата“ е красив израз и внася поетична нотка, но Пол сигурно е един много самотен старец.*

Няколко писма по-нататък ме осени „аха-преживяване“ – попаднах на пасаж, който вероятно съдържаше ключа към цялата сюрреалистична консултация. Пол пишеше: „Сам виждаш, Клод, не ми остава друго, освен да търся възможно най-превзходния и благороден ум. Имам потребност от ум, способен да оцени чувствителността ми, любовта ми към поезията, ум, достатъчно остър и смел, за да влезе в диалог с мен. Ускоряват ли думите ми пулса ти, Клод? Необходим ми е леконог партньор за този танц. Ще ми окажеш ли честта?“

Внезапно всичко ми се изясни. *Вече знам защо Пол така настоява да прочета кореспонденцията му. Така близо е до ума. Как не се сетих по-рано? Професор Мюлер е починал преди дванайсет години и сега Пол си търси нов танцов партньор! Ето каква е ролята на моя роман за Ницше! Нищо чудно, че съм толкова объркан. Смятам, че аз водя интервюто, докато в действителност Пол интервюира мен. Значи така стоят нещата.*

За миг вдигнах очи към тавана, обмисляйки как да изразя своето осветляващо ситуацията прозрение, но Пол прекъсна мислите ми, посочвайки към ръчния си часовник със забележката:

– Моля те, доктор Ялом, времето ни изтича. Моля, продължи четенето.

Последвах желанието му. Писмата вече бяха завладели интереса ми и аз с охота отново се потопих в тях.

В първите около дузина писма двамата общуваха като ученик и учител. Клод често възлагаше на Пол задачи. Например: „Пол, искам от теб да напишеш кратко изследване, сравнявайки женомразството при Ницше и Стриндберг.“ Допусках, че Пол е изпълнявал тези задания, но за тях по-нататък не се споменаваше нищо. Вероятно бяха ги обсъждали лице в лице.

Постепенно, около половин година след началото на кореспонденцията, ролите започваха да се размиват. Задачи вече почти липсваха и на моменти беше трудно да се определи кой беше учителят и кой – ученикът. Клод беше изпратил на Пол няколко свои стихотворения за мнение. Пол почтително го съветваше да се абстрахира от разума и да обръща внимание на приливите на чувствата си. Клод от своя страна критикуваше Пол, че стихотворенията му са пропити със страст, но им липсва понятно съдържание.

С всяко следващо писмо взаимоотношенията им ставаха позадушежни и наситени. Питях се дали в ръцете си не държах възгледите на една възвишена любов, вероятно единствената любов в живота на Пол. *Може би Пол страда от хронична неразрешена скръб. Да, да, именно това е проблемът. Ето какво се опитва да ми каже, настоявайки да прочета разменените с покойника писма.*

Времето минаваше, аз обмислях хипотеза след хипотеза, но в крайна сметка никоя не ми предлагаше цялостното обяснение, което търсех. Колкото по-нататък четях, толкова повече се рояха въпросите в съзнанието ми. Каква бе причината Пол да пожелае среща с мен? Като свой основен проблем беше посочил творческата криза, но защо не демонстрираше и най-малко желание да изследваме в тази посока. Защо бе отказал да ми разкрие подробности за живота си? И какво стоеше в основата на тази странна настойчивост да прекарам цялото време в четене на тези стари писма? Трябваше да изясним това. Реших да обсъдя с Пол всички тези въпроси, преди да се разделим.

След това прочетох няколко писма, които ме накараха да се замисля. „Пол, твоята прекомерна почит към чистото преживяване се отклонява в опасна посока. Налага се за пореден път да ти напомня поучението на Сократ, че ако не изследваш живота си, не си струва да го живееш.“

Добър ход, Клод! Мълчаливо ликувах. Същото си мисля и аз, с пълно основание съветваш Пол да изследва живота си.

Но в следващото си писмо Пол отвърщаше рязко: „Ако трябва да избирам дали да живея, или да изследвам живота си, аз ще избира да изживея всеки един ден. Въздържам се от порока

да се обяснявам, призовавам и теб да правиш същото. Нагонът да се обяснява е епидемия в съвременното мислене и нейните основни разпространители са съвременните психотерапевти: всеки психиатър, с когото съм се срещал, страда от този порок, който е заразен и пристрастяващ. Обяснението е илюзия, мираж, празно понятие, унасяща приспивна песен. То в действителност не съществува. Нека го назовем с истинското му име: защита на страхливеца срещу вцепеняващия, подкосяващ краката ужас пред несигурността, безразличието и променчивостта на съществуването.“ Прочетох този пасаж втори, после трети път и почувствах, че губя опора. Решимостта ми да изложа пред Пол коя да е от оформящите се в съзнанието ми идеи започна да отслабва. Бях наясно, че шансът той да приеме моята покана за танц е нулев.

От време на време вдигах поглед от писмата и срещях очите му, приковани в мен. Пол следеше внимателно всяка моя реакция и ме подканяше да продължа четенето. Но накрая, когато видях, че остават само десет минути до края на сесията, аз затворих папката и решително поех нещата в свои ръце.

– Пол, остава ни съвсем малко време, а аз желая да обсъдя някои въпроси с теб. Неудобно ми е, защото приближава краят на сесията, а не сме засегнали дори бегло причината да се свържеш с мен – твоя същински проблем, творческата криза.

– Не съм твърдял подобно нещо.

– Но в имейла си до мен ти пишеш... Ето, разпечатах съм го...

Отворих своята папка, но преди да успея да открия имейла му, Пол отвърна:

– Знам какво съм написал: „Доктор Ялом, бих желал консултация с вас. Прочетох романа ви „Когато Ницше плака“ и се питам дали бихте се срещнали със събрат по перо в творческа криза.“

Погледнах го, очаквайки усмивка, но видът му беше напълно сериозен. Беше писал, че е в творческа криза, но не беше уточнил изрично, че именно тя е проблемът, поради който търси помощ. Това беше словесен капан и аз едва удържах раздразнението си, че съм бил подведен.

– Свикнал съм да помагам на хора с проблеми. Това е работата на психотерапевтите. Затова не е трудно човек да се досети защо направих подобно предположение.

– Разбирам напълно.

– Тогава да започнем отначало. Кажете ми с какво мога да ти бъда полезен?

– С размислите си върху кореспонденцията.

– Бъди по-конкретен. Така ще ми помогнеш да структурирам коментарите си.

– Всяко твое наблюдение, каквото и да е то, би ми било от полза.

– Добре – отворих бележника си и запрелиствах страниците. – Наясно си, че имах време да изчета само малка част от кореспонденцията ти, Пол, но прочетеното ме завладя, тъй като е пропито с интелект и ерудиция. Направи ми впечатление размяната на ролите. В началото ти си ученикът, а той – учителят. Но очевидно си бил много специален ученик и в рамките на няколко месеца си започнал да общуваш с прочутия професор като с равен. Няма съмнение, той дълбоко е уважавал коментарите и мненията ти. Възхищавал се е на писаното от теб, ценял е критиките ти към неговата работа и смятам, че ти е отдавал далеч повече време и енергия, отколкото би посветил на един обикновен студент. И разбира се, предвид факта, че кореспонденцията ви е продължила дълго след прекратяването на студентските ти права, безспорно двамата сте били изключително важни един за друг.

Погледнах Пол. Той седеше неподвижно и с насълзени очи попиваше всяка моя дума, очевидно жаден за още. Най-сетне, най-сетне имахме контакт. Най-сетне знаех как можех да му бъда полезен. Можех да свидетелствам за събитие от необикновена важност за Пол. Аз и само аз бях способен да потвърдя, че един велик мъж бе смятал Пол Андрюс за значим. Но великият мъж бе починал преди години, а Пол бе станал твърде немощен, за да носи този факт сам. *Той се нуждаеше от надежден свидетел, човек с положение, и аз бях избраникът да изпълни тази роля.* Да, у мен вече нямаше никакво съмнение. В това обяснение долавях свежия полъх на истината.

А сега трябваше да представя някои от размислите си така, че да бъдат от полза на Пол. В съзнанието ми бяха изкристализирали ред прозрения, а до края ни оставаха няколко минути, затова не знаех откъде да започна. В крайна сметка реших да започна с най-очевидното:

– Пол, най-силно впечатление в твоята кореспонденция ми направи силата и нежността на връзката между теб и професор Мюлер. Тази връзка наподобява дълбока любов. Смъртта му сигурно е била ужасно събитие за теб. Питам се, дали болката от неговата загуба все още не тлее в теб и дали тя не е причината да ме потърсиш за консултация. Какво мислиш?

Пол не отговори. Само протегна ръка за папката с кореспонденцията и аз му я върнах. Той отвори куфарчето си, пхна я вътре и затвори ципа.

– Прав ли съм, Пол?

– Пожелах консултация с теб, защото го желяех. Получих консултацията, а от нея добих точно това, което се надявах. Ти ми беше полезен, изключително полезен. Друго и не очаквах. Благодаря ти.

– Не бързай да си тръгваш, Пол, остани още минутка, моля те. Винаги съм смятал за важно да разбера с какво съм помогнал. Би ли ми обяснил какво точно получи от мен? Убеден съм, че едно по-точно разяснение ще ти е от полза в бъдеще, а ще послужи и на мен и моите бъдещи клиенти.

– Ърв, съжалявам, че ще трябва да те оставя с толкова много загадки, но се страхувам, че времето ни изтече.

Пол опита да се изправи и се олюля. Аз се пресегнах и го хванах за лакътя, за да му помогна да възстанови равновесието си. Той изпъна гръб, подаде ми ръка за сбогом и с бодра походка напусна кабинета ми.

ГЛАВА 2

ДА БЪДЕШ ИСТИНСКИ

Чарлс, представителен бизнесмен, имаше всичко необходимо зад себе си: солидно образование в Андовър, Харвард и Харвардската бизнес школа; дядо и баща успешни банкери; майка председател на попечителския съвет на престижен дамски колеж. И необходимото около себе си: апартамент в Сан Франциско с панорамна гледка от моста Голдън Гейт до Бей Бридж; красива, популярна сред обществото съпруга; шестцифрена заплата; ягуар ХКЕ кабриолет. И всичко това в напредналата възраст от трийсет и седем години.

Нямаше обаче необходимото *вътре в себе си*. Задушаван от съмнения, самообвинения и вина, Чарлс винаги се обливаше в пот, когато видеше полицейска кола на пътя. „Свободно витаеща вина, която търси своя грях – ето какво съм аз“, шегуваше се той. Нещо повече, безпощадно се самоочерняше в съновиденията: покрит със сълзящи рани, свит и треперещ от страх в подземие или пещера, той беше винаги несретник, негодяй, престъпник, измамник. Но макар и уронващи достойнството му, в тези съновидения неизменно проблясваше чудатото чувство за хумор на Чарлс.

„Чаках с група хора реда си за прослушване за някаква филмова роля – разказа ми той свой сън в една от първите ни сесии. – Когато дойде редът ми, изпълних текста си доста добре. Режисьорът ме повика настрани и ме похвали. Попита ме за предишните ми филмови роли и аз му казах, че никога не съм се снимал

във филм. Той удари с длани по масата, изправи се и се отдалечи крещейки: „Ти не си актьор. Играеш ролята на актьор.“ Изгичах след него, и аз викайки: „Но ако играеш ролята на актьор, ти си актьор.“ Той обаче не спря, а продължи да се отдалечава. Тогава изкрещях колкото сила имах: „Актьорите играят ролята на реални хора. Това им е работата!“ Ала беше безсмислено. Той вече се беше скрил от погледа и аз бях сам.“

Несигурността на Чарлс изглеждаше непохватима и не се влияеше от никакви свидетелства за личностната му значимост. Всичко положително – професионалните постижения и повишения, обичта на съпругата, децата и приятелите му, благодарността на клиентите и служителите – бързо преминаваше през съзнанието му като вода през сито. И макар по мое мнение двамата да поддържахме добри терапевтични взаимоотношения, той упорито вярваше, че аз губех търпение и се отегчавах от него. Веднъж отбелязах, че джобовете му са продупчени, и думите ми му направиха толкова силно впечатление, че често след това ми ги повтаряше. След като часове наред бяхме изследвали източниците на неговото себепрезрение и разисквали всичките обичайни заподозрени – посредствения коефициент на интелигентност и невисоките резултати на теста SAT, неспособността да се справи с обичайния гамен в основното училище, юношеското акне, непохватността на дансинга, инцидентните преждевременни еякулации, тревогите относно големината на пениса, – ние в крайна сметка достигнахме до първоизточника на тъмнината.

– Началото на всички злощастия бе една сутрин – разказа Чарлс, – когато бях на осем години. Беше мрачен ветровит ден, баща ми, ветроходец олимпиец, се отправи от Бар Харбър, Мейн, с малка платноходка на обичайното си сутрешно плаване и повече не се върна. Този ден се е врязал в паметта ми с най-малки подробности: ужасяващото очакване у дома, усиливащата се буря, майка ми, безспир крачеща из стаята, обажданията до приятели и до бреговата охрана, телефонът на кухненската маса с червената карирана покривка, събрал погледите на всички ни, и все по-нарастващият с приближаването на нощта страх от воя

на вятъра. Но най-лошо от всичко бяха риданията на майка ми следващата сутрин, когато от бреговата охрана се обадиха с новината, че са открили лодката на баща ми да се носи по вълните с дъното нагоре. Тялото му така и не бе открито.

Съзри се стичаха по страните на Чарлс, а гласът му пресекваше от емоции, сякаш събитието се беше случило предния ден, а не преди двайсет и осем години.

– Това беше краят на щастливите дни, краят на топлите бащини прегръдки и игрите – на хвърлянето на подкови, китайския шах и „Монополи“. Мисля, в онзи момент осъзнах, че нищо вече няма да бъде същото.

Остатъка от живота си майката на Чарлс прекарала, жалейки, и друг мъж не заел мястото на баща му. Според Чарлс, той сам си станал баща. Да, да се грижиш сам за себе си има и своите добри страни: процесът на себеизграждане може да бъде изключително удовлетворяващ. Но това е самотно дело и често нощем Чарлс бил завладяван от болезнен копнеж по топлината на отдавна изстиналото бащино огнище.

Година преди първата ни среща, на благотворително събитие Чарлс се запознал с Джеймс Пери, предприемач в сферата на високите технологии. Двамата се сприятелили и след няколко срещи Джеймс предложил на Чарлс примамлива ръководна позиция в своята нова компания. Двайсет години по-възрастният Джеймс притежавал усета за печалба, характерен за предприемачите от Силициевата долина, и въпреки че бил натрупал огромно състояние, бил неспособен, както сам се изразявал, да излезе от играта, затова продължавал да основава нови и нови компании. Макар и сложни, техните взаимоотношения – приятели, работодател и служител, ментор и протеже – се развивали прекрасно. Работата им изисквала да пътуват много, но когато и двамата били в града, те неизменно се срещали на питие в края на деня. Разговаряли за какво ли не: за компанията, конкуренцията, новите продукти, проблемите със служителите, семействата си, инвестициите, новите филми, плановете си за отпуските – за всичко, което им дойдело наум. Чарлс дълбоко ценял тези задушени срещи.

Именно по това време, скоро след запознанството с Джеймс, Чарлс се бе свързал с мен. Решението да започнеш психотерапия в блаженото време на подкрепа и наставничество изглежда наистина парадоксално, но обяснението беше налице. Грижата и бащинското отношение от страна на Джеймс разпалвали у Чарлс спомените за смъртта на баща му и с още по-болезнена яснота откроявали в съзнанието му загубата.

Един ден в четвъртия месец от психотерапията Чарлс ми се обади, за да насрочим спешна сесия. Влезе в кабинета ми с пепеляво лице. Упъти се бавно към своя стол и докато внимателно сядаше, с усилие успя да промълви две думи:

– Мъртъв е.

– Чарлс, какво се е случило?

– Джеймс е мъртъв. Масиран инсулт. Съпругата му ми разказа, че вечеряла с членовете на съвета и когато се върнала у дома, го открила отпуснат на един от столовете във всекидневната. Господи, та той пращеше от здраве! Смъртта му е гръм от ясно небе!

– Това е ужасно. Сигурно е огромен шок за теб.

– Неспособен съм да го опиша! Не намирам думи. Той беше толкова добър човек, така благосклонен към мен. Привилегия бе да го познавам... Знаех си! През цялото време бях убеден, че всичко това е твърде хубаво, за да продължи дълго! Боже, как ме боли заради жена му и децата му.

– А мен ме боли заради теб.

През следващите две седмици с Чарлс се срещяхме два-три пъти седмично. Той бе неспособен да работи, почти не спеше, а по време на сесиите често плачеше. Непрекъснато повтаряше колко уважава Пери и колко е благодарен заради времето, прекарано с него. На повърхността изплува и болката от предишните загуби – Чарлс скърбеше не само по баща си, но и по майка си, по това време покойница от три години и месец. А също и по Майкъл, приятел от детството, починал в седми клас. И по Клиф, лагерен съветник, починал от спукване на аневризма. Отново и отново Чарлс повтаряше какъв шок преживява.

– Да изследваме твоя шок – предложих. – Кои са неговите съставки?